

Ieva Kalniņa, *Dr.philol.*, Latvijas Universitāte

LITERĀRĀ "TRAUKSMES" GRUPA UN KONSTRUKTĪVISMS

Latviešu literatūrā 20. gadsimta 20.–30. gadu mijā pastāv vairākas literārās grupas, kurām ir manifesti vai programmatiski raksti, preses izdevumi, noteikts autoru loks vai vismaz divi no šiem elementiem. Nozīmīgākās apvienības ir mākslinieku un rakstnieku grupa "Zaļā vārņa", literātu grupa "Trauksme", rakstnieku grupa ar Linardu Laicenu centrā "Kreisā Fronte" un arodbiedrību kustības jaunatnes kursi, kuru izdevumu "Sirēna" vada Edgars Šillers.

Kreiso ideju aizstāve politiskā un estētiskā ziņā ir "Trauksmes" grupa, bet vēl radikālāki kreisuma ziņā ir citi grupējumi (piemēram, "Kreisā Fronte", 1928–1930). 1928. gadā jaunie literāti sāk izdot žurnālu "Trauksme", vēlāk to turpina ar nosaukumu "Jauno Trauksme". Žurnāls nesistemātiski iznāk no 1928. gada novembra līdz 1931. gada janvārim, bet grupas aktīvais pastāvēšanas laiks ir līdz 1930. gada maijam. Beidzamais grupas dalībnieku pasākums ir brauciens 1930. gada 4. maijā uz Spāri pēc skolas pārziņu Alvīnes un Kārļa Skalbergu aicinājuma A. Čakam, kas no 1925. līdz 1927. gadam bijis kaimiņos esošā Drabešu bērnu nama pārzinis. Čaks ieradās Spārē kopā ar literātiem Arvīdu Borincu, Jāni Grotu, Valdi Luksu, Jāni Plaudī, Austru Skujiņu un citiem, lai iepazītos ar ideju izveidot Rakstnieku parku. Literātiem parka ideja likās interesanta, tāpēc, noslēdzot viesošanās, viņi nolēma katrs iestādīt vienu kociņu. Par tālaika notikumiem liecina toreiz uz parastas papīra lapas zīmēts koku stādīšanas plāns un sacerētā himna kā veltījums Rakstnieku parkam augt un attīstīties No 1930. gadā iestādītajiem šobrīd aug deviņi koki (Pēc A. Čaka muzeja vadītājas A. Mednes stāstījuma, LKA 2015. gada 7. martā).

Žurnāla "Trauksme" 1928. gada redakcijā veido Pēteris Ķikuts, Jānis Grots un Jānis Plaudis. Visi trīs viņi ir jauni dzejnieki, bet galvenie teorētiķi ir Pēteris Ķikuts un Jānis Plaudis. Arvīds Grigulis raksta, ka J. Plaudis veidot literātu grupu iedvesmojuši Aleksandra Čaka stāsti par 20. gadsimta 20. gadu literāro dzīvi Krievijā [Grigulis 1966:397–398].

1930. gadā par īstenajiem trauksminiekiem tiek uzskatīti Arvīds Borincs, Aleksandrs Čaks, Jānis Grots, Pēteris Ķikuts, Valdis Lukss, Jānis Plaudis, Austru

Skujiņa, Emīls Skujenieks, Jānis Trimda un Pāvils Vīlps. Šajā laikā no grupas ir aizgājis Arvīds Grigulis [Ķikuts 1930b: 117].

Žurnāla 1. numurā publicēts programmatiskais raksts “Mēs esam”, kurā kareivīgi deklarēts, par ko un pret ko ir trauksminieki. Savas prasības viņi formulējuši īsās frāzēs: “Mēs prasām mākslā:

- 1) laikmeta idejas,
- 2) tagadnību (presentismu),
- 3) satura un formas vienību,
- 4) izteiksmes līdzekļu ekonomiju,
- 5) dzīves pārveidošanās sekmēšanu un visu, kas izriet no šīm pamatprasībām” [Redakcijas kolēģija 1928:3].

Trauksminieki noliedz pagātnes un tagadnes literāros virzienus: reālismu, romantismu, simbolismu, kā arī “mēs esam pret dzejas plakatzēšanu ar vārdu un politisku manierību (futūrisms), pret veco formu un pantmēru restaurāciju jaunā saturā (jaunklasicisms), pret gleznu un glezniņu pašvērtīgu izzīmēšanu (imažinisms)” [ibid 2].

Ievadrakstā nav saudzēta arī konkurējošā kreisā grupa: “Bez tam radusies vēl viena grupa, gan maza un jauna (“Kreisā Fronte”) – dzejas iznīcinātāji (kaut gan paši raksta dzejas!). Viņi atdarina krievu industriālistus (Gastjevs), kuri grib dzīvo mākslu tehnizēt, normalizēt – “grib iznīcināt literatūru” [ibid 1].

“Trauksmes” grupas biedri atzīst literatūras sociālo funkciju, tāpēc sabiedriskā ziņā latviešu literatūrā viņiem tuvi ir E. Veidenbauma, A. Upīša, Raiņa darbi. Estētiskā ziņā tuvākie viņiem ir ekspresionisma pārstāvji, kas “dažkārt pārsteidzīgi, asos konfliktos un pretrunībās noiedami (Laicens – Sudrabkalns – Ērmanis), tie taču savam laikmetam tuvi, paši tuvākie, īstākie” [ibid 2].

Nozīmīgākie grupas teorētiķi ir Pēteris Ķikuts, kurš akcentē tās piederību konstruktīvismam, un Jānis Plaudis. Abi atsevišķos rakstos skata jautājumu par prezentismu. P. Ķikuts vairākos rakstos (“Konstruktīvā radīšana”, “Konstruktīvisms”) mēģina proponēt jaunās mākslas principus. Viņš uzskata, ka konstruktīvisms, kas izaudzis no impresionisma un ekspresionisma, vislabāk atbilst tagadnībai: “Konstruktīvā radīšana ir pat reālāki virzīta nekā reālistiskā radīšana; jo šī pirmā ievēro ne tikai dzīves un dabas, bet arī mākslas realitāti. Mākslā ievērot – mākslas realitāti konstruktīvisma prasība” [Ķikuts 1928b:25].

Viņš izvērza divus konstruktīvisma lozungus. Pirmais lozungs – uz vienkāršību! [Ķikuts 1928b:26]. Otrais lozungs – par kolektīvismu! [Ķikuts 1928b:27]. Pēteris Ķikuts arī mēģinājis definēt konstruktīvismu: “Vērojot konstruktīvisma galvenās raksturības: vienkāršību, stilizāciju, mākslinieciski veidotās vielas koncentrēšanu un disciplinēšanu, varam teikt, ka konstruktīvisms kā mākslas virziens izteic stili-

zēti vienkāršotās formās dzīves parādību (kā pārdzīvojumu, tā pieredzējumu) būtisko un cilvēka prāta atzīto īstenību" [Ķikuts 1927:287].

Ķikuts konstruktīvisma literatūrā akcentē nepieciešamību pēc abstraktām prāta atziņām, ko glezniecībā izteic ģeometriskas figūras, bet literatūrā artikulatīvo skaņu konstrukcijas, dramatiskos darbos tiek izcelta koncentrēta, vienkāšota darbība, liriskos – spilgts pārdzīvojums, episkos – notikumu straujš virknējums. Konstruktīvisma spilgtākās izpausmes P. Ķikuts saskata franču kultūrā – Pikaso (*Pablo Picasso*), Marsela Prusta (*Marcel Proust*) un Pola Morana (*Paul Morand*) darbos, bet vācu literatūrā – Georga Kaizera (*Georg Kaiser*) darbos, īpaši lugā "Gāze" ("Gas"), un Bernharda Kellermana (*Bernhard Kellermann*) romānos "Jesters un Li" (*Yester und Li*), romānā "Tunelis" (*Tunnel*). Tieši Ķikuta uzskats, ka konstruktīvisma būtiskākā iezīme ir katra žanra galveno iezīmju attīrīšana no visa liekā, pamato, kāpēc žurnālā "Trauksme" ir publicēta tipiska neoromantiķa Jāņa Ziemeļnieka dzeja, kurā ir koncentrēts pārdzīvojums ārpus reālā laika un telpas, kā arī krievu dzejnieka Sergeja Jeseņina (*Сергей Есенин*) dzeja, kurā arī dominē tiešs, nepastarpināts pārdzīvojums.

Latviešu literatūrzinātnē tradicionāli uzvērts, ka vietējam konstruktīvismam nav sakara ar krievu konstruktīvismu [piemēram, Kalniņa I. E 1999: 252], bet tik krass uzskats ir pārspīlēts. A. Grigulis savās atmiņās par J. Plaudi raksta: "Sevišķi labi Plaudis bija informēts par futūristu grupas uzstāšanās veidiem. Plaudis visu mūžu cienīja Majakovski, bet tajos gados vēl pazina Majakovski tikai kā futūristu grupas locekli. Čaks pats pa to laiku vēl bija piesātināts ar imāzinistu grupas principiem. Arī jaunais dzejnieks Pēteris Ķikuts daudz interesējās par padomju literatūru un bija aizrāvēs ar t. s. "konstruktīvistu" grupu, kas darbojās Padomju Savienībā divdesmitajos gados. (..) Ķikuts regulāri saņēma arī mazu Padomju Savienības avīzīti ar nosaukumu "Konstruktivist" [Grigulis 1966: 398].

Žurnāls "Trauksme" publicē krievu konstruktīvisma dzejnieku Iljas Seļvinska (*Илья Сельвинский*), Veras Inberes (*Вера Инбер*) dzejoļus. Grigulis atzīst, ka "no Seļvinska poēmas "Записки поэта" arī atvasināts manas pirmās dzejoļu grāmatas nosaukums "Reportiera piezīmes". No Seļvinska poēmas ņemts arī manas pirmās dzejoļu grāmatas epigrāfs "Лирика отмирает, Я думаю о самоубийстве" [Grigulis 1966:398].

Pāvila Vīlpa un Aleksandra Čaka žurnālā "Trauksme" publicēta dzeja nav nemaz tik tālu no krievu konstruktīvisma galvenā teorētiķa Kornēlija Zeļinska (*Корнелий Зелинский*) uzskatiem. Par konstruktīvisma galvenajiem principiem Zeļinskis uzskata izmantotā materiāla ekonomēšanu, mērķtiecību, dinamiskumu, celtnes racionālismu. Viņaprāt, konstruktīvisma dzejas galvenās iezīmes ir: 1) darba šizētiskums (redzams P. Vīlpa, A. Čaka, arī J. Plauža dzejā); 2) tēlošanas līdzekļu ekonomija (visu trauksminieku dzejā); 3) varoņu, ainavas u. c. aprakstīšanu ar

vārdiem, kas tuvi tēmai – tā sauktais *lokālās sematikas* princips (P. Ķikuta poēma “Mašīna” vai A. Čaka dzejolis “Modernais jauneklis”); 4) dzejā tiek izmantoti prozas paņēmieni, kas palīdz koncentrēt lasītāja uzmanību sev vēlāmā gultnē (dzejā sastopami novelistiski pagriezieni, lozungi u. c.) [Zelinskij 2000: 369].

Pirmajā žurnāla “Trauksmes” numurā programmatiski ievietots A. Čaka dzejolis “Modernais jauneklis”:

*Neprotu dziedāt
par actiņām zilām.
Neprotu gleznot
es caurdurtas sirdis uz bērziem,
Skaidri un atklāti
nostājos meitenēm priekšā
un saku:
Redziet,
jūs – gribu.
Miegaiņās sarunas
vienmēr
par teātri
dvēseli
mākslu
lai paliek.
Sniedziet man lūpas,
atļaujiet atraisīt prievītes –
cauri,
laiks maksā naudu. [Čaks 1928/b:5].*

Dzejolim raksturīga epatāža, stilizācija, dzejoļa rindu vizuālais izkārtojums akcentē dzejoļa dinamiskumu, dzejas cilvēks – modernais jauneklis – ir mērķtiecīgs un lakonisks. Dzejolis ir ar sižetiskām iezīmēm, dzejoļa beidzamās divas rindas veido novelisko pagriezīnu. Lokālā semantika atklāj jaunā laika cilvēka cinismu, attieksmi pret seksu un naudu. A. Čaka dzeja kopumā nepieder konstruktīvismam, bet grupas žurnālā pirmajā numurā ievietotā dzejoļu kopa (pa vienam dzejolim no autora) acīmredzot ir atlasīta, lai demonstrēt autoru iecerēto konstruktīvismu un prezentismu.

Konsekventākais “Trauksmes” grupas konstruktīvisma darbs ir P. Ķikuta poēma “Mašīna”. Tā ir cilvēka un mašīnas attiecību stāsts, kas sākas ar slavas dziesmu mašīnai: “Mašīnas vēzekļi sveras, / atsperes speras, / ķeras un veras... / Raita / rit mašīnas gaita. / Sviras / – ceļas un iras, / šķeļas un šķiras, / neganti īdot, / bīdot tonnātās nastas” [Ķikuts 1930a: 4].

Te redzam praksē P. Ķikuta uzskatu, ka literatūru veido artikulētas skaņas (asonanses – e, i, aliterācijas – r, š), kā arī lokālo semantiku – dzejolī izmantota rūpnieciska leksika (vēzekļi, sviras, tonnātās).

Cilvēks poēmā pamazām apjēdz, ka arī "cilvēks ir augstākā konstrukcija", savukārt mašīna pati ir kā cilvēks. Laika gaitā mašīnas kļūst arvien sarežģītākas (tās rada jau lidmašīnas, elektrību, kino), mašīnas ietver cilvēku no visām pusēm, un fabrikās, vilcienos, ostās moka miljonus strādnieku. Tās padarījušas pašu cilvēku par mašīnu:

*Vai, tiešām, mašīna neesmu es?
 Ik rītus pieceļos sešos,
 ģērbjos un ēdu;
 ik dienas eju uz darbu,
 strādāju ilgi un grūti;
 pārnāku mājās –
 ēdu un guļos,
 lai rītā
 sāktu no jauna!*
Vai, tiešām, mašīna neesmu es? [Ķikuts 1930a:29]

Poēmas beigās cilvēks aicina mašīnu kļūt par draugu, kam jāpalīdz nokratīt mokas:

*Liec,
 mašīnas spēks,
 apbruņot uzvarai rokas!
 Palīdzi vienot, ne šķelt,
 palīdzi celt,
 palīdzi nokratīt mokas! [Ķikuts 1930a:30]*

Pētera Ķikuta poēmā ir dažāda garuma rindas, daudz izsaukuma, jautājuma zīmju, daudzpunkti, uzrunas, dažādu atkāpju rindas, kas vizuāli tekstu veido dinamiskāku un akcentē autora domu, poēmai ir sociāls saturs ("Prasām mašīnas masām!").

Mākslas zinātniece Stella Pelše atzīst, ka latviešu tēlotājā mākslā var runāt par konstruktīvisma atskaņām, bet ne konsekventu paņēmieni un principu izmantojumu. Viņa uzsver, ka literāts Pēteris Ķikuts, turpinot apcerēt impresionisma un ekspresionisma pretstatus, traktēja konstruktīvismu kā vēlamo sintēzi, kas piedāvātu būtisku, dziļu saturu ar sociālu virsuzdevumu marksisma garā [Pelše 2004]. Arī "Trauksmes" grupas dzejā un prozā konstruktīvisms nav kosekventi realizēts virziens.

Latvijas nabadzīgā industriālā ainava kavēja industriālā konstruktīvisma dzejas attīstību, jo “Trauksmes” grupa uzsvēra, ka dzejai ir jāradā tagadnība. Jānis Plaudis atzīst: “Tagadnība, jaunā realitāte, izriet no šodienas pamatprasībām (maizes, miera un humanitātes)” [Plaudis 1928b: 23].

“Trauksmes” grupas dalībnieku dzejai raksturīga opozīcija starp kritiku un utopiju. Viņi pārņem ekspresionisma asos pretstatus, bet tos konkretizē sociāli un brīžam arī politiski, iekļaujot dzejoļos strādnieku un sociāldemokrātu kustībai nozīmīgas reālijas. Tagadnības, jaunās realitātes atklāšanai “Trauksmes” grupa izvēlas attēlot pilsētu. Te viņi seko latviešu 20. gadu sākuma ekspresionisma (Pētera Ērmaņa, Linarda Laicena) tradīcijai, kuru dzejā ienāca lielpilsētas tēls (piemēram, L. Laicena krājums “Berlīne”). Vispilgtāk latviešu dzejā pilsētu tēlo Aleksandrs Čaks. Guntis Berelis raksta: “Pilsēta Čakam bija pasaules centrs, būtībā – vienīgā iedomājamā esamības forma” [Berelis 1999:87].

Rīgā šajā laikā – no 1928. līdz 1930. gadam – nav konstruktīvismā iemīļotās celtniecības, milzīgu rūpniecisku darbu un celtnu, tāpēc (un ne tikai tāpēc) autori pievērsās nomaļū (A. Čaks), strādnieku (V. Lukss, P. Ķikuts), ostu (J. Plaudis, A. Čaks), fabriku (J. Grots) rajoniem. Dzejā iemīļoti ir ubagu un nabagu tēli (P. Ķikuts, J. Grots). J. Grota dzejoļu krājumā “Pavasara ūdeņi” sastopam veselu plejādi šādu tēlu: veco lopu dzinēju, nastu nesēju, žagaru lasītājus, veco sētnieku, invalīdu. Ir dzejoļi, kuru uzdevums, tieši tāpat kā grupas spilgtajās perfomancēs – literārajos vakaros un ielu gājienos (aizgūti no krievu futūristiem) – ir šokēt konservatīvo sabiedrības daļu. Par to spilgti liecina dzejoļu nosaukumi: “Cilvēks pie lopu kautuves” (J. Plaudis), “Līķu pagrabā” (J. Grots), “Nēģeris Tallinas kafejnīcā” (Eriks Raisters), “Dzertuvē” (A. Grigulis).

Ieva E. Kalniņa, rakstot par 20.–30. gadu dzeju, uzver, ka “Trauksmes” grupas darbos: “Tieši pilsētas centrs iegūst mīnusa zīmi, jo tas pieder nīstajai pilsonībai, kurus negatīvi zīmē metonīmiskos tēlos (cilindri, panama galvā, frakas, portfeli, manšetes)” [Kalniņa 1999:253].

P. Ķikuts krājumā “Asie lūzumi” saikni ar ekspresionismu norāda arī nodaļu moto izvēle – tās ir trīs, vēl mūsdienās ļoti slavenu vācu dzejoļu rindas – Johanneses Roberta Behera (*Johannes Robert Becher*) dzejoļa “Cilvēk, piecelies!”, (“*Mensch, stehe auf!*”) rindas “*Keiner dir fremd / Einer jeder dir nah und Bruder*”; Ernsta Stadlera dzejoļa “Aforisms” (“*Der Spruch*”) – “*Mensch, werde wesentlich!*”, un pants no Franča Verfela (*Franz Werfel*) dzejoļa “Labais cilvēks” (“*Der gute Mensch*”):

*Sein ist die Kraft, das Regiment der Sterne,
Er hält die Welt, wie eine Nuss in Fäusten,
Unsterblich schlingt sich Lachen um sein Antlitz,
Krieg ist sein Wesen und Triumph sein Schritt.* [Ķikuts 1928:36]

Krājumā tēlota salauzto cilvēku rinda, kurus skar nabadzība, aukstums, izsalkums, kuri dzīvo daudzdzīvokļu mājas pagrabos:

*Man maize ir pasaka kāda,
Man maize ir lūgšanu tēls
Un svētais, ko debesis rāda, –
Kad mūžīgais vakars tumst vēls.* [Ķikuts 1928:10]

Otrajā krājuma nodaļā dzejas cilvēks nonāk bezspēkā, šaubās, viņu moka domas un kaislības:

*Dziņu un kaislību sprosts
Palicis esmu es šeit
Sevī, kur negals un posts.* [Ķikuts 1928:36]

Trešajā daļā "Jaunie veidi" liriskais varonis vienojas ar strādniekiem, piedalās cīņā, un abstraktais vispārcilvēciskais ekspresionistu nākotnes tēls gūst konkrētāku, sociāli skaidrāku priekšstatu:

*Tu, jaunā valsts, par darba valsti kļūsi,
Kur pirmais sauksies darba darītājs,
Tu cilvēkam par cilvēcību būsi,
Tu – mūžīgs cēlējs, mūžīgs veidotājs.* [Ķikuts 1928:47]

Krājuma "Asie lūzumi" beigās P. Ķikuts ievietojis dramatisko dzeju "Pēdējā barikāde", kurā darbība noris 1791. gada 17. jūlijā Parīzē. Francijas revolucionārā pagātne ir "Trauksmes" grupas autoru iedvesmas avots – P. Ķikutam 1791. gads, bet J. Grotam – Parīzes komūna (1871).

Kritisko līniju "Trauksmes" grupas tekstos veido Latvijas un citu Eiropas lielpilsētu (J. Grota dzejā) sociāldemokrātiski ievirzītais skatījums. To, ka šāds skatījums ir ļoti nozīmīgs, liecina J. Plauža un P. Ķikuta reakcija uz A. Čaka izteikumu žurnālā, ka "Trauksmes" grupa varētu apvienot visus jauno ceļu meklētājus [Čaks 1930:19]. Jānis Plaudis atbild, ka tas nav iespējams, grupa jau tā neesot dogmātiska – nav taču prasība visiem būt Latvijas Sociāldemokrātiskās partijas biedriem [Plaudis 1930a].

Žurnālā "Trauksme" labi var redzēt, ka kritiskā līnija pret labējo partiju politiku tiek veidota apzināti, atlasot tekstus un autorus:

- 1) tiek publicēti arī autori, kas nav grupas biedri, bet ir saistīti ar nelegālo kreiso pretvalstisko darbību, kuri tieši pauž proletāriskus uzskatus (Mārtiņš Rozentāls, Valdis Lukss u. c.);

- 2) tiek atlasīti grupas autoru teksti, kas nav spilgtākie mākslinieciskā ziņā, bet atbilst grupas sociāldemokrātiskajai ideoloģijai, te varam minēt izvilikumus no A. Čaka poēmas “Zēns – ielas akrobāts” vai J. Plauža stāstu ciklu “Padībenes”;
- 3) žurnālam “Trauksme” ir izcila tulkojumu daļa, kurā viņi publicē moderno dzeju, tulkoti Sergeja Jeseņina (Сергей Есенин), Vladimira Majakovska (Владимир Маяковский), Šarla Vildraka (*Charles Vildrac*), Žila Romēna (*Jules Romains*) u. c. darbi, īpaša interese ir par jauno valstu – Lietuvas, Igaunijas, Čehijas, Polijas literatūru, bet te arī jūtama atlase, jo vairāki publicētie vai aprakstītie autori savās valstīs ir arestēti par pretvalstisku darbību vai konfiscēti viņu darbi, piemēram, igauņu dzejnieks Rolfs Rands, lietuviešu dzejnieki Petras Cvirka, Kazis (*Kazys*) Jakubenas.

Utopiskās idejas dzejā saistās ar pasaules industrializācijas idejām, nākotnes strādniecības valsti un Austrumiem kā jaunas, radošas kultūras dzimšanas telpu. Eiropas ekonomiskās, sociālās un kultūras attīstības iespējas trauksminieki nesa-skata ne Latvijā, ne visā Rietumeiropā, kur valda cilvēki ar *panamu galvā* vai frakās. Nākotnes industrializācijas principi spilgti redzami P. Ķikuta poēmā “Mašīna”, kur kā spēcīgāko attīstības valsti J. Plaudis un P. Ķikuts redz Ameriku (ASV).

Sociālā ziņā trauksminieki akcentē darba tautas valsts vai vismaz strādnieku kustības nozīmes pieaugumu nākotnē. Tā J. Grota dzejolī “Ķieģeļu dziesma” dzejas *mēs* ir strādnieki, kas apliecina:

*Mēs esam pamatskaņa sava laika zvanam,
Ko augstāk līdz ar katru stāvu ceļ,
Mēs ari brūkot nozībam un skanam
Kā zibens sārts, kas dārdot tumsu šķeļ.* [Grots 1930:47]

Latviešu literatūrā 20. gados Austrumu motīvi ir sastopami ļoti plaši, varam minēt Raini, Pāvilu Rozīti, Rihardu Rudzīti, Linardu Laicenu u. c. “Trauksmes” grupa atšķiras vairākos aspektos. Viņi uzskata, ka Rietumu kultūra, apspiezdama strādnieku kustību Vīnē un Berlīnē (norādes J. Grota dzejā), ir sevi izsmēlusi, jaunas ierosmes nāks no Austrumiem, kur slēpjas jaunas kultūras spēks humānisma atdzimšanai un strādnieku kustības atjaunotnei. Trauksminieki Austrumus visbiežāk konkretizē kā Ķīnu un tās sociāli zemākajām sabiedrības grupām – rikšām, kūlijiem,:

*Kūliji saulē reiz sils,
Nejutīs dzestrumu trīsu.
Kūlijiem neatņems rīsu —
Uzvarēs zils!* [Plaudis 1930:52]

(Plaudis komentārā dzejolīm paskaidro, ka zils ir tautas tērpa pamatkrāsa Ķīnā.)

Žurnālā "Trauksme" atdzejoti un publicēti arī krievu dzejnieka Sergeja Tretjakova (*Сергей Третьяков*) drāmas "Ķīna, brēc!" ("*Рычи, Кумау*") fragments, Johanesa R. Behera dzejolis "Vētra pār Šanhaju", kā arī Iļjas Seļvinska konstruktīvās dzejas piemērs "Niekošanās", kas konstruē Ķīnas dzīves ainas. Ķīniešu uzvārdi, kas veidoti no zilbēm, konstruktīvistiem ir kā ķieģeļi, ar kuriem būvēt tekstu.

Dzejā ir atsauces uz 20. gs. 20. gadu Pilsoņu karu Ķīnā, traktējot to, kā zemāko kārtu sacelšanos pret baltajiem, bagātajiem apspiedēju slāņiem, un trauksminieku dzejas cilvēks jūt solidaritāti ar Ķīnas strādniekiem:

*Kaujas tad pret baltās varas velniem
Pieminēs kā kvēlus brīves sārtus
Brāļiem dzelteniem un brāļiem melniem.
Kas uz cilvēcību vēra vārtus.* [Plaudis 1930:50]

Trauksminieki akcentē Ķīnas uzvaru pār Rietumu pasauli, rādot, kā Rietumu buržuāzija baidās, klausoties radio par aktivitātēm savās kādreiz pakļautajās teritorijās, un modēlē nākotnes ainas. Tā Jānis Plaudis:

*Piesmies, piesmies Kantona kultūru šmiņķēto,
Šanhaja nogremdēs pasauli veco,
Piebaidīs stīvajai Eiropai –
Ameriku – !
Un pāri Ķīnas mūriem,
Pār pasaules jumtu
Kūp –
Dzeltenās briesmas – – –* [Plaudis 1930:60]

Ķīnas motīvi šajā dzejā iekļaujas "Trauksmes" grupas proponētajā vienkāršajā, ekonomiskajā, konkrētajā un stilizētajā izteiksmē. Sociāli kritiska attieksme pret tagadni Latvijā trauksminieku dzejā ir cieši saistīta ar solidaritātes apliecinājumiem strādniecības kustībām pagātnē un tagadnē, cerot uz utopisku kopīgu darba valsti nākotnē.

"Trauksmes" grupa 20.–30. gadu sākumā kreiso ideju ietekmē bija viena no aktīvākajām dzejas procesa veidotājām un modernizētājām ar saviem sabiedriskajiem, estētiskajiem uzskatiem, ar dzejas un atdzejas darbiem. Grupas pārstāvji dzeju uzskatīja par sabiedrisku ideju informācijas nesēju, kas kalpo darba ņēmēju interesēm. Konstruktīvuma principu izmantošana dzejā pievērsa uzmanību iepriekš latviešu dzejā neizmantotiem tēliem un lokālajai semantikai, veicināja modernāka dzejas stila iedibināšanu latviešu literatūrā.

Izmantotie avoti un literatūra:

- Berelis, G. *Latviešu literatūras vēsture*. Rīga: Zvaigzne ABC, 1999.
- Čaks, A. [1928/a] *Es un šis laiks*. Rīga: Seši, 1928.
- Čaks, A. [1928/b] Modernais jauneklis. *Trauksme*, 1928, 1. nr., 5. lpp.
- Čaks, A. Pozitīvie meklējumi latvju jaunākā rakstniecībā. *Jauno Trauksme*, 1930, 1. nr., 18.–19. lpp.
- Grigulis, A. Jānis Plaudis un viņa daiļrade. Plaudis, J. *Raksti četros sējumos*. Rīga: Liesma, 4. sēj., 1966. 371.–438. lpp.
- Grigulis, A. *Reportiera piezīmes*. Rīga: Sirēna, 1929.
- Grots, J. *Pavasara ūdeņi*. Rīga: Jaunība, 1925.
- Grots, J. *Vakara mākoņi*. Rīga: A. Gulbis, 1930.
- Kalniņa, I. E. Dzeja. *Latviešu literatūras vēsture trijos sējumos*. Rīga: Zvaigzne ABC, 2. sēj., 1999. 150.–303. lpp.
- Ķikuts, P. *Baltie torņi melnā naktī*. Rīga: Kultūras balss, 1927.
- Ķikuts, P. Konstruktīvisms. *Domas*, 9. nr., 1927. 285.–287. lpp.
- Ķikuts, P. [1928a] *Asie lūzumi*. Rīga: Sirēna, 1928.
- Ķikuts, P. [1928b] Konstruktīvā radišana. *Trauksme*, 1. nr., 1928. 24.–27. lpp.
- Ķikut, s P. [1930a] *Mašīna*. Poēma. Rīga: Jaunās sliedes 1930.
- Ķikuts, P. [1930b] Mūsu stāvoklis. *Jauno Trauksme*, 4. nr., 1930. 113.–119. lpp.
- Pelše, S. *Mākslas definīcijas valdošo laikmeta ideju kontekstā*. Rīga: Latvijas Mākslas akadēmija. (1900–1940). Promocijas darba kopsavilkums, 2004.
- Plaudis, J. [1928a] *Fatamorgana*. Rīga: Autora balss, 1928.
- Plaudis, J. [1928b] Jaunā lirika. *Trauksme*, 1. nr., 1928. 17.–24. lpp.
- Plaudis, J. [1930a] Par ģenerālo līniju. *Jauno Trauksme*, 2. nr., 1930. Pp. 46.–55.
- Plaudis, J. [1930b] *Panama galvā*. Rīga: Tagadne, 1930.
- Redakcijas kolēģija. Mēs esam. *Trauksme*, 1. nr., 1928. 3.–5. lpp.
- Vilips, P. *21 dzeja: cikls*. Rīga: Tagadne, 1930.
- Зелинский К. О конструктивизме. *Литературные манифесты от символизма до наших дней*. Москва, XXI век – согласие. 2000. С. 366.–370.

**THE LITERARY GROUP "TRAUKSME" ("ALERT")
AND CONSTRUCTIVISM****Abstract**

A number of literary groups existed in Latvian literature at the turn of the 1920s and 1930s. The literary groups had at least two of the following elements: literary manifestos or programmatic articles, media publications, and a definite circle of authors. The defender of the leftist ideas in the political and aesthetic respect was the literary group "Trauksme" ("Alert"). The magazine was irregularly published from November 1928 until January 1931; however, the group actively existed until May 1930.

The editorial board of the magazine consisted of Pēteris Ķikuts, Jānis Grots, and Jānis Plaudis. In the first issue of the magazine they published a programmatic article "We Exist". In this article it was aggressively declared what the members of the group were for or against. They were in favour of the social function of literature. The most important theoreticians of the group were Pēteris Ķikuts, who stressed the affiliation of the group with constructivism, and Jānis Plaudis, who examined the issue of the present.

The poetry of the "Trauksme" group members was characterised by an opposition of criticism and utopia. They took over the sharp contrasts of expressionism; however, they made these contrasts socially and sometimes also politically concrete.

In order to reveal a new reality, the group "Trauksme" chose to depict the city. The authors turned to suburbs and port areas, factories and working-class dwellings. The favourite images of their poetry were the beggars and the poor. Their utopian ideas were connected with the ideas of industrialisation of the world, a working-class state and the East as a space for the birth of a new and creative culture. The members of the group made the East concrete by the concept of China and the socially lowest classes of its society.

Keywords: *constructivism, Latvian literature in 1920s and 1930s, literary group, constructivism in poetry.*